

2 pav. Puodyniniai kokliai. M. Ostašenkovo nuotr.
Fig. 2. 'Pot-shaped' stove tiles.

Šurfe 3B fiksuotas supiltas griuvenų sluoksnis, kuriame aptikta raudonų ir geltonų plytų bei jų dalių, XIX a. pabaigos Zubovų Aleksandrijos koklinės koklių fragmentų. Dalis plytų su skiediniu, kai kurios – apdegusios. Jos 24x12x 6,5 cm, 24x13x7 cm, (?)x13,5x7 cm dydžio.

Visoje buitinių nuotekų trasoje buvo atlikti žvalgymai. Bendras žvalgomos trasos ilgis 68 m, plotis 1,5–2,5 m, gylis 1,5–2,6 m. Trasoje atidengtas 10–30 cm storio sustumdytas sluoksnis, kuriame aptikta puodyninių koklių fragmentų, datuojamų XVII a. (2 pav.). Užfiksuoti 3 duobių pjūviai, iš kurių dviejuose archeologinių radinių neaptikta (duobės 1 ir 2). Duobėje 3 surinkti radiniai – plokštinių koklių, dengtų žalia glazūra, fragmentai, kaimiška ir glazūruota keramika, gyvūnų kaulai. Radiniai datuojami XVI a. pabaiga – XVII a.

Žvalgomųjų tyrimų metu Kurtuvėnų dvaro sodyboje surinkti 259 radiniai (kaimiškos ir glazūruotos keramikos šukės, puodyninių ir plokštinių koklių, dengtų žalia glazūra, fragmentai, statybinės detalės, kaltinė vinis, gyvūnų kaulai), kurie datuojami XVI a. pabaiga – XIX a. pabaiga. Jie saugomi ŠAM.

Kurtuvėnai Manor

In 2014, a field evaluation (three 1–1.5 m test pits, a total of 3.5 m^2, and a watching brief for a 68 m service trench) was conducted on the grounds of the Kurtuvėnai Manor complex (Šiauliai District). Test pit 2 contained the remains of a suspected building entryway or a stove pad (Fig. 1), the other test pits 18th–19th-century layers. Three pit sections were recorded in the monitored service trench and a bulldozed layer with 17th-century finds was discovered. 259 finds (rural and glazed pottery sherds, panel (*Blattkacheln*) and 'pot-shaped' (*Topfkacheln*) stove tile fragments (Fig. 2), and animal bones) dating to the late 16th–17th century were collected.

Virginija Ostašenkovienė

Šiaulių dvaro sodyba

Šiaulių dvaro sodyba, dar vadinama Didždvariu, įsikūrusi Šiauliuose, tarp Dvaro gatvės ir Aušros alėjos. Jos istorija susijusi su Šiaulių ekonomija, kuri buvo įkurta 1588–1589 m. ir turėjo išlaikyti didžiojo kunigaikščio asmeninį dvarą. Nuo XVII a. pradžios Šiaulių ekonomija buvo nuolat atiduodama valdyti už paskolas. Tuo laikotarpiu ji buvo išnuomota Mikalojui Kristupui Radvilai Našlaitėliui, vėliau – Jeronimui Valavičiui, Radviloms, dar vėliau – Sapiegoms. XVIII a. pradžioje Šiaulių dvaras buvo išnuomotas Kuršo kunigaikščiams.

Šiaulių ekonomija suklestėjo Antano Tyzenhauzo, valdžiusio dvarą 1765–1780 m., laikais. Tuo metu perstatyti vartai, vedantys iš miesto į dvarą, pradėti mūryti rūmai, pastatytas mūrinis iždas, naujas kalėjimas, arklidės, dvaro teritorijoje užveistas parkas ir sodas. Po

trečiojo Lietuvos–Lenkijos valstybės padalijimo Jekaterina padovanojo Šiaulių ekonomiją savo favoritui Platonui Zubovui. Valdant Nikolajui Zubovui (1801–1871) Didždvario rūmai perstatyti pagal klasicizmo stilių. 1922 m. Zubovai parką padovanojo miesto visuomenei. 1907–1908 m. dvaro teritorijos PR dalyje pastatytas banko pastatas (Dvaro g. 85). 1934 m. tiesiant Aušros alėją buvo nugriauti dvaro vartai. XIX a. statytas tarnų namas, vadintas „fligel", po karo perstatytas pakeičiant jo architektūrinę išraišką (Aušros alėja 48). Parko ŠR kampe yra išlikusi kalvelė, kurios įgriuvoje matyti geltonų plytų skliautai.

Šiuo metu Šiaulių dvarvietės (UK 27095) teritorijoje yra Šiaulių dvaro sodyba (UK 626), kurios kompleksą sudaro rūmai (UK 26488), virtuvė (UK 26489), parkas (UK 26490) ir arklidės rūsiai (UK 26491). Dvaro rūmuose (Aušros alėja 50) įsikūręs Šiaulių universiteto Menų fakultetas, o rekonstruotame dvaro arklidžių pastate – Šiaulių apygardos teismas (Dvaro g. 83).

Pirmieji archeologiniai tyrimai Šiaulių dvaro sodybos teritorijoje buvo atlikti 1997 m., kai buvo nustatinėjamos Šiaulių senojo miesto ribos (vadovė A. Šapaitė). Tyrimų metu dvaro parko teritorijoje buvo iškasti 3 šurfai, iš kurių viename aptikti radiniai datuoti XVI–XVII a., t. y. Šiaulių ekonomijos dvaro laikotarpiu (*ATL 1996 ir 1997 metais*, V., 1998, p. 414–417). 1998 m. (A. Šapaitė) dvaro parke iškastoje perkasoje atidengtas iš raudonų plytų sumūrytas grindinys bei aptikti XVI–XVII a. radiniai – keramika ir plokštinių koklių fragmentai (*ATL 1998 ir 1999 metais*, V., 2000, p. 468–471). 2002 m. (A. Šapaitė) žvalgomieji archeologiniai tyrimai atlikti buvusio banko teritorijoje, Dvaro g. 85, kur rastas XVIII–XX a. kultūrinis sluoksnis (*ATL 2002 metais*, V., 2005, p. 347). 2010 m. (V. Ostašenkovienė) Šiaulių dvaro sodybos teritorijoje ištirtas 450 m^2 plotas, surinkti 2276 radiniai. Archeologinių tyrimų metu rūmų pastato perimetru kastose perkasose atidengti XIX a. pabaigoje iš akmenų sudėtos nuogrindos fragmentai. Po ja aptiktas to paties laikotarpio iš plytų mūrytas lietaus nutekamasis kanalas bei giliau po juo esantis iš tokių pat plytų sudėtas drenažas. Šio kanalo PV pusėje atidengtos senesnio pastato pamatų liekanos, datuotos XVII–XVIII (?) a. Prie rūmų ŠR sienos atidengtas uždaras vandens surinkimo ir nuvedimo kanalas–kolektorius, kuris yra vienalaikis su lietaus nutekamuoju kanalu ir drenažu. Rūmų pastato perimetru kastose perkasose aptikti radiniai priskirtini XIX a. Tai statybinės detalės (čerpių nuolaužos, įvairių dydžių plytos, koklių bei grindų plytelių fragmentai), buitinės keramikos bei fajansinių ir stiklinių indų šukės. Parko teritorijoje nuo Dvaro gatvės iki rūmų pastato kastuose šurfuose atidengtas kultūrinis sluoksnis su gausiais XVI–XVIII a. radiniais – kaimiškos ir glazūruotos keramikos šukėmis, dubeninių bei plokštinių koklių fragmentais. Čia aptikti 6 vienetai 1666 m. Jono Kazimiero šilingų ir Livonijos Karolio XI 1662 m. šilingas. Taip pat atidengtos spėjamo krosnies pado liekanos bei šalia buvusios iš akmenų krautos sienos likučiai ir lauko akmenų grindinys (*ATL 2010 metais*, V. 2011, p. 250–257). 2013 m. (M. Petkus) žvalgomieji tyrimai atlikti Šiaulių dvarvietės teritorijoje, S. Lukauskio, Topolių, Dvaro ir Vaisių gatvėse, elektros kabelio vietoje. Tyrimų metu viename šurfe fiksuotas XX a. pradžios akmenų grindinys, kituose šurfuose surinkti pavieniai XIX a. pabaigos – XX a. radiniai (*ATL 2013 metais*, V., 2014, p. 511).

2014 m. rudenį atlikti žvalgomieji tyrimai Šiaulių dvaro sodybos teritorijoje, rekonstruojamo Šiaulių apygardos teismo pastato, įsikū-

0 10 cm

1 pav. Šurfe 1 XVII a. pabaigos sluoksnyje aptikta keramika. M. Ostašenkovo nuotr.

Fig. 1. Pottery discovered in the late 17th-century layer in test pit 1.

0 5 cm

2 pav. Šurfe 1 aptiktų koklių fragmentai. M. Ostašenkovo nuotr.

Fig. 2. Stove tile fragments discovered in test pit 1.

rusio buvusiose dvaro arklidėse (Dvaro g. 83), aplinkoje, suprojektuotų lauko vandentiekio ir nuotekų šalinimo tinklų vietose. Anksčiau Šiaulių dvaro sodybos PV dalyje, buvusių arklidžių aplinkoje archeologiniai tyrimai nebuvo vykdomi. Arčiausiai planuojamų tyrimų vietos žvalgomieji tyrimai atlikti 1994 m. statomo banko pastato teritorijoje, Aušros alėjoje 17 (V. Grišin). Tyrimų metu fiksuotas XVIII a. pabaigoje susiformavęs kultūrinis sluoksnis, aptikta smulkių XVI–XVII a. keramikos ir koklių fragmentų. 1997 m. (A. Šapaitė) vienas šurfas iškastas 35 m į PV nuo minėtų tyrimų. Jame fiksuoti XIX–XX a. susiformavę sluoksniai (*ATL 1996 ir 1997 metais*, V., 1998, p. 414–417).

2014 m. žvalgomieji tyrimai atlikti prie rekonstruojamo buvusių dvaro arklidžių pastato ŠV ir ŠR sienų. Tyrimų metu buvo iškasti 7 1–4,5 m^2 dydžio šurfai – 2 šurfai buvusių arklidžių pastato ŠR pusėje ir 5 šurfai ŠV pusėje – iš viso bendras 15,5 m^2 plotas.

Šurfe 1 45 cm gylyje jo PR dalyje atidengtas iš neskaldytų akmenų krautų pamatų fragmentas. Pamatai orientuoti ŠR–PV (30°) kryptimi. Akmenys nedideli, nuo 15x12x10 cm iki 20x18x15 cm dydžio. Jie krauti ant įžeminio molio. Akmenys surišti kalkiniu skiediniu. Išlikusio pamatų fragmento ilgis 90 cm, plotis – 40 cm, aukštis – 45 cm. Atidengtas pamatų fragmentas yra 1,35 m į ŠR (30°) nuo esamo pastato (buvusių dvaro arklidžių) ŠR sienos. Pamatų ŠV pusėje 80 cm gylyje užfiksuota ūkinė duobė. Jos ilgis PR–ŠV kryptimi 95 cm, plotis – 45 cm PV–ŠR kryptimi, gylis – 60 cm. Duobės užpildas – maišyta pilka žemė su moliu (vyrauja pilka žemė). Joje aptikta gyvūnų kaulų, plokštinių neglazūruotų koklių (dauguma jų puošti rugiagėlės žiedo motyvu) ir kaimiškos keramikos šukių. Šurfe aptikti radiniai – du Jono Kazimiero šilingai (1663 m.), plokštinių koklių, neglazūruotų ir dengtų žalia glazūra, ir kaimiškos bei glazūruotos keramikos fragmentai – leidžia ūkinę duobę ir atidengtus pamatus datuoti XVII a. II puse. Iš viso šurfe 1 surinkti 547 archeologiniai radiniai, datuojami XVII–XIX a. pabaiga. Didžiąją dalį radinių sudaro XVII a. pabaigos buitinė keramika (beveik 300 šukių)

(1 pav.) Be kaimiškos keramikos, rasta įvairios paskirties plonasienės glazūruotos keramikos. Tai keptuvės, lėkštės, dubenų, puodelių fragmentai bei nedidelės puodynės, kurių peteliai ir šonai puošti horizontalių linijų ir bangelių ornamentu, su ąselėmis ar be jų. Išsiskiria didelė, plačiaangė neglazūruota puodynė, kurios paviršius ornamentuotas dviem eilėmis šukutėmis padarytų bangelių. Iš 77 rastų koklių fragmentų tik 4 priklausė dubeniniams, likę – plokštinių ir karnizinių koklių fragmentai, kurių dalis dengta žalia glazūra, kiti neglazūruoti. Koklių puošyboje vyrauja augalinis ornamentas – dažniausiai rugiagėlės, rečiau – tulpės žiedas ir įvairiai išdėstytų lapelių raštas (2 pav.).

Šurfe 1 atidengti pamatai nėra susiję su buvusiomis Šiaulių dvaro arklidėmis. XVII a. datuojami radiniai rodo, jog tuo laikotarpiu čia turėjo stovėti gyvenamosios paskirties statinys, kuriam sunykus XIX a. pradžioje buvo pastatytos arklidės.

Šurfe 7 po velėna, 15 cm gylyje atidengtas iš neskaldytų akmenų sudėtas grindinys. Akmenys 20x15 cm, 10x15 cm, 28x18 cm dydžio. Grindinys datuojamas XIX a. pabaiga. Suprojektuotos komunikacijos nesiekia atidengto grindinio, todėl nuspręsta jo neardyti. Kultūrinio sluoksnio datavimui iki įžemio ištirtas tik 70x50 cm dydžio plotas šurfo ŠV kampe, kur rasta kaimiškos ir glazūruotos keramikos šukių, datuojamų XIX a. I puse.

Kituose šurfuose fiksuoti XVIII a. pabaigos – XIX a. kultūriniai sluoksniai (šurfai 4, 6) bei XX a. II pusėje permaišyti sluoksniai su pavieniais XIX a. pabaigos radiniais (šurfai 2, 3, 5).

Žvalgomųjų tyrimų metu Šiaulių dvaro sodyboje iš viso surinkti 634 radiniai (monetos, kaimiškos ir glazūruotos keramikos šukės, plokštinių koklių fragmentai, statybinės detalės, kaltinės vinys, gyvūnų kaulai), kurie datuojami XVII a. viduriu – XIX a. pabaiga. Jie saugomi ŠAM.

The Šiauliai Manor complex

In 2014, a field evaluation (seven 1–4.5 m^2 test pits (a total of 15.5 m^2) was conducted near the former manor's stables (Dvaro St. 83) that is being reconstructed on the grounds of the Šiauliai Manor complex (city of Šiauliai). An unworked fieldstone foundation fragment was unearthed in test pit 1 and a storage pit recorded. 547 finds were collected in the test pit: John II Casimir shillings, sherds of rural and glazed pottery (Fig. 1), fragments of panel stove tiles (Fig. 2), window glass shards, iron artefacts, and animal bones that date to the first half of the 17th – late 19th century. Late 19th-century stone paving was unearthed under the turf in test pit 7. Late 18th–19th-century cultural layers and mixed layers from the second half of the 20th century with isolated late 19th-century finds were recorded in the other test pits.

Alfreda Petrulienė,
Dovilas Petrulis

Paliūniškio dvaro tyrimai

Paliūniškio dvaras įkurtas Lėvens upės kairiajame krante, ties ta vieta, kur upė daro vingį į P pusę, jos viršutinėje terasoje. Abipus upės, aplink dvarą įsikūrusi Paliūniškio gyvenvietė. Dvaro istorija susijusi su karališkuoju Vabalninko dvaru. Upytės teismo aktuose minima, kad 1595 m. birželio 20 d. teismas priteisė grąžinti Krinčino savininkei kunigaikštienei visą šeimą jos valstiečių, pabėgusių iš Paliūniškio į Vabalninko dvarą. XVIII a. pabaigoje Paliūniš-